

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА БІБЛІОТЕКА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ**

ISSN 2307-3179 (Print)

ВІСНИК АГРАРНОЇ ІСТОРІЇ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Випуск 43-44

Київ – 2023

**ВІСНИК
АГРАРНОЇ
ІСТОРІЇ**

43-44'2023

Науковий журнал

Редакційна колегія:

М.А. Журба (*головний редактор*),
В.А. Вергунов, В.О. Доценко,
М.П. Жолоб, І.А. Коляда, С.С. Падалка,
О.В. Потильчак, В. Сукарев

**BULLETIN OF
AGRARIAN
HISTORY**

Editorial Board Members:

Zhurba M. (*Editor-in-chief*),
Dotsenko V., Koliada I.,
Padalka S., Potylchak O., Sukarev V.,
Vergunov V., Zholob M.

43-44'2023

Scientific journal

УДК 94:63(100)

В 53

DOI: 10.31392/VAN-2023.43-44

Засновники:

- Український державний університет імені Михайла Драгоманова
- Національний університет біоресурсів і природокористування України
- Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН України

*Свідоцтво про державну реєстрацію:
КВ № 19525 – 9325 Р від 13.11.2012 р.*

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 894 від 10.10.2022 р. журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») з історичних наук (спеціальність 032 історія та археологія)

Журнал індексується в міжнародній наукометричній базі Google Scholar

Офіційна інтернет-сторінка видання:
<https://agrarian-history.com.ua>

Адміністратор сайту:

С. Діхтяр

Адреса редколегії:

03037, м. Київ,
вул. Освіти, 6, каб. 16
тел.: (044) 520-12-05;
e-mail: zholobb@gmail.com

Друкується за рішенням:

Вченої ради історичного факультету
УДУ імені Михайла Драгоманова
(протокол № 7 від 28.06.2023 р.)

Підп. до друку 29.06.2023

Формат 70 x 108 1/16.

Папір офсет. Друк. різогр.

Ум. автор. арк.: 28,5

Наклад 50 прим.

Друк: ТОВ «ТВОРИ»

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, імен та інших відомостей.

СОЮЗ СПІВОЧИХ ГУРТКІВ ПОЗНАНЩИНИ (1909 – 1921 рр.): ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ

Приходько Микола Миколайович

кандидат історичних наук,

докторант кафедри всесвітньої історії та археології,

Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ

e-mail: prihod@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-7428-8540>

***Анотація.** У статті розглядається процес функціонування об'єднання польських співочих колективів познанського краю Німецької імперії. Досліджено причини, процес та напрямки діяльності співочих гуртків Познанщини в першій чверті ХХ ст. Проаналізовано напрямки діяльності польського співочого руху в регіоні. внутрішню адміністративну та фінансову роботу об'єднання. Прослідковано передумови та основні причини консолідації розрізнених польських колективів в єдину структуру. Висвітлено практичне втілення завдань товариства – конкурси хорового співу.*

***Ключові слова:** громадський рух, громадянське суспільство, кооперація, взаємодопомога, Польща.*

Постановка проблеми. На даний час в зарубіжній та вітчизняній історіографії відсутні комплексні дослідження діяльності познанських співочих товариств взагалі та союзу співочих гуртків зокрема.

Мета – проаналізувати аспекти діяльності об'єднання хорового співу Познанського краю в контексті розвитку польського громадського руху в добу німецького.

Історіографічний огляд. Т. Броневіч в своєму доробку «Союз співочих гуртків Великопольщі в 1892 – 1939 рр.» зробив спробу охарактеризувати громадський рух співочих колективів Познанщини в 40-річній ретроспективі, Б. Янішевська-Мінсер в праці «Пруська цензура та польська пісня патріотична в 1850 – 1920 рр.» висвітила особливості протистояння германізації края та польської пісня, як фундаменту польської громади в векторі збереження власної ідентичності, Р. Кучма та Я. Журавський в праці «Польські хори в Бидгощі на зламі 19 та 20 ст.» проаналізували діяльність регіональних хорів населеного пункту Бидгощ, сконцентрувавшись на локальних подіях місцевого гуртка, Я. Козловський в своєму доробку «Великопольща в пруську добу 1815 – 1915 рр.» дослідив громадський рух в Західній Польщі, окресливши основні напрямки діяльності громадських організацій, С. Шайек в праці «Формування Союзу співацьких кіл у Великому князівстві Познанському».

Виклад основного матеріалу.

1. Витоки. На землях німецької імперії, в умовах активної германізації кінця ХІХ ст. зросла конкуренція німецьких та польських громадських рухів. В царині хорового співу ситуація була аналогічною, зростало протистояння громад регіону.

На початку ХХ ст. німецький співочий рух в Познанському краї був представлений 10 хоровими колективами, серед яких найвищого рівня досягли «Лідертафель», «Айнтрахт», «Гутенберг» [Wójsiak, 1991, с. 420], які активно домінували в культурній царині не даючи польському руху шансів на успіх. Варто зазначити, що важливість музики та співу помітили та оцінили не лише німці, але й польська інтелігенція. Для обох громад наприкінці ХІХ ст., окрім естетичної та культурної цінності, музика та спів почали відігравати важливу роль у політичному аспекті. З огляду на це важливе місце посів зміст, тематика пісень, підбор репертуару.

Особливістю польського співочого руху в регіоні була тотальна протидія німецького уряду, германізація та відсутність впевненості в майбутніх перспективах руху. Уряд німецької імперії чітко усвідомлював, що спів та музика використовувалася для демонстрації національності, належності людей до польської культури.

ХІХ ст. було для польської нації з одного боку часом поневолення, відсутності державності, з іншого періодом повстань, боротьби за власне майбутнє, що кристалізувало ідеї польського державотворення в рядках польської пісні, та в нотах польських мелодій. В цей період важливу роль набуває особа композитора, який стає не лише творчою постаттю, але й ідеологічним працівником, творцем сенсів, його метою було налагодити зв'язок між співом, музикою та польським суспільством.

Головним гаслом співочого руху на Познанщині були рядки: «Не віддавайте перевагу чужим пісням перед своїми, чужі пісні хвалите, своїх не знаєте» [Przybylski, 1980, с. 25]. Дані рядки вертають увагу на не розуміння польськими масами політичної складової польської пісні, звертаючи увагу на повну політичну безграмотність пересічного поляка. С. Вехович писав: «не мало значення, що і як ти співав, аби ти співав польською мовою» [Wiechowicz, 1963, с. 24].

В даних умовах тягар відповідальності за патріотичне виховання польської громади взяли на себе польські громадські організації та товариства, в багатьох із них створювалися музично-театральні гуртки та секції, метою яких було плекання польської мови, пропаганда читання, навчання історії, розвиток та пропаганда польської національної пісні.

В ХІХ ст. в різних населених пунктах створювалися самостійні, локальні співочі організації, проте наприкінці століття активізувалися об'єднавчі тенденції, які реалізувалися в 1892 р., в якому було засновано Союз польських співочих гуртків Великого князівства Познанського.

Основним завданням Союзу польських співочих гуртків було: «сприяння співу та музичній культурі шляхом організації з'їздів і співочих конкурсів, організації, заснування та підтримки нових клубів, оголошення композиційних конкурсів, видання пісень і музичних творів» [Statut, 1892, с. 5].

2. Характеристика організації. Як свідчить звітність товариства: «Яка радість наповнила тоді серце ініціатора, при вигляді такої кількості зібраної молоді, яка сумує за рідною піснею. Сьогодні ми лише вітаємо його з тим, що незважаючи на труднощі та побоювання з приводу успішності результату, він бачить свої наміри здійсненими та реалізованими під егідою «Польського співочого гуртка» (Koła Śpiewackiego Polskiego). У перший рік об'єднання налічувало 96 членів. З роками ця кількість зросла до 208 членів [Śpiewak, lipiec 1909, с.5]. Даний фрагмент свідчить

про динамічне зростання кількості членів організації, важливість приватних ініціатив, силу громадських рухів, які приймали рішення та на основі кропіткої праці втілювали в життя свої ідеї.

Організація приймала активну участь у всіх знакових заходах Познанщини, як свідчать документи: «За чверть століття існування товариства не було, мабуть, пам'ятного свята в якому Познанський гурток не брав би активної участі. Будь то під час з'їздів, ювілеїв, благодійних концертів» [Spiewak, lipiec 1909, с. 5].

Формулювали засади успішності організації, важливість колективної форми існування, так: «Будь-яке поєднання кількох одиниць у єдине ціле, які мають одну мету, розвиває в них почуття єдності та свободи, ще більше викликає в них почуття дружби і об'єднує їх на основі родинних стосунків. Ось так наші гуртки поєднує одна велика родина – «Союз співочих гуртків». Хоча основною умовою існування будь-якого союзу є однаковість прагнення до одних і тих же цілей, проте не слід забувати, що матеріальна складова його підтримує і дозволяє втілювати в життя поставлені цілі є рівнозначною» [Spiewak, lipiec 1909, с. 11]. Отже, окрім ідеалізації роботи товариства, крім екзистенційності чітко визначеної мети, принципів, шляхів досягнення, паралельно існує матеріальна база, фінансова сторона діяльності організації, адже кожен проект, кожен крок товариства має своє грошове втілення, суму коштів необхідних для виконання завдання.

Керівництво організації критикувало відношення тогочасної польської молоді до набуття членства в товаристві, зазначаючи в звітних документах: «Якщо поглянути критичніше на наші Співочі Гуртки, то визнаємо, що вони могли б розвиватися набагато успішніше, коли б серед нас було більше тих, хто мав би розуміння, охоту і відданість такій високій меті, як плекання пісні. Сотні молодих людей приходять на концерти, захоплено аплодують нашій добре виконаній програмі, проте на цьому ознаки визнання закінчуються, молодь не приєднується до Товариства» [Spiewak, czerwiec 1910, с. 4]. Отже, покоління польської молоді початку 20 ст. була пасивна та байдужа до ідей колективної співпраці, використовуючи заходи співочих гуртків, переважно, як розважальний напрямок.

Чітко окреслили свої цілі в звітах за липень 1910 р., зазначивши, що: часопис «Шьпевак» видається вже четвертий рік, такий часопис нам конче був потрібен, перш за все, як офіційний орган нашого об'єднання [Spiewak, lipiec 1910, с. 7]. З появою власного журналу пов'язували перспективу стрімкого розвитку організації: «Організація, яка хоче правильно розвиватися, прагнучи поглибити і реалізувати свої цілі і завдання, потребує в якості зовнішнього вираження своїх зусиль, як ланка, що збирає сили, свій власний часопис, в якому обговорює свої істотні і важливі справи. Досвід показує, що зі створенням власного часопису багато організацій стають на правильний шлях і лише з цього моменту починають якісно виконувати свої завдання, лише з цього моменту починається розвиток» [Spiewak, lipiec 1910, с. 7].

Завдання журналу вбачали не лише в публікаціях звітів «про працю Товариства та діяльності наших гуртків», але й покладали на часопис функцію «практичного посібника, що надає необхідні вказівки нашим осередкам, і як слід розуміти, сприймати та проводити роботу» [Spiewak, lipiec 1910, с. 8].

Завданням щомісячного часопису була «також активізація роботи на зборах гуртків», які мали «не обмежуватись тільки розглядом поточних справ, ухваленням

постанов, прийняттям членів та іншими суто формальними справами», але й мали мотивувати членів організації до плідної праці «слід щоб члени черпали з них ентузіазм і охоту до наполегливої й кращої праці» [Spiewak, lipiec 1910, с. 8].

Піднімали питання поліпшення стану органів в регіоні, починаючи громадську дискусію з даної проблеми, вбачаючи власну організацію платформою для мотивування органістів краю, згідно звітів за квітень 1912 р.: «Загальновідомий поганий стан органів у костелах Великої Польщі. Відносини в цьому плані часто плачевні і просто неможливі. Власне, кожен органіст з часом полишить цю справу, якщо йому доведеться багато років виснажуватися на розладнаному і неправильно побудованому інструменті. І цим питанням повинні зайнятися наші товариства. І де ж органістові знайти захоплення своєю професією, бажання працювати, стимул до постійної роботи над собою, над подальшим власним удосконаленням, як не на спільних зустрічах, не в професійних товариствах [Spiewak, kwietnia 1912, с. 7].

Окреслює місію організації наступні рядки: «Велике і важливе завдання наших Співочих Гуртків – щоб пісня оживала в людях, щоб вона звучала в хатах, на полях і лугах. Так станеться, якщо окрім хорového співу плекатимуть народну пісню в прямому розумінні цього слова», з огляду на що З'їзд делегатів співочих гуртків, що відбувся 14 квітня 1912 р. у Познані, одностайно прийняв пропозицію Ф. Лісецького, рекомендуючи – «щоб кожен без винятку співочий гурток постійно й систематично вправлявся в одноголосному співі, і щоб, по можливості, на кожному без винятку занятті співали одноголосні пісні» [Spiewak, styczen 1913, с. 14]. Таким чином, з метою популяризації своєї організації, з ціллю залучення до своїх лав більш широкого кола учасників товариство націлилося на селянство, модернізуючи власні традиції виконання пісень.

Історичні передумови виникнення Товариства виголосив на з'їзді співочих гуртків в населеному пункті Остров 28 липня 1913 р. секретар організації, який зазначив, що: «Близько 1820 р. в Познані вже існував мішаний хор. Було також співоче товариство в 1846 році. Близько 1850 р. існувало драматичне товариство під керівництвом Брауна та Саймона. Першим співочим гуртком, яке максимально подібне на наші сучасні гуртки було товариство «Гоплан» засноване у 1869 р. д-р Ржепеком і В. Белзем» [Spiewak, wrzesień 1913, с. 11] А вже у 1880 р. був створений перший Співочий Гурток у Сремі, наступний у 1883 р. в Бидгощі, а потім 3 травня 1885 р., з ініціативи Б.Дембінського гурток у м.Познань. Потім гуртки були засновані в 1886 р. в Іновроцлаві, 1887 р. в Гродзиську, 1888 р. в Острові, 1889 р. в Козьміні, 1890 р. в Одоланові, Косцян-Мілошаві, Вжешні та Гнезні, 1891 р. в Яроціні, Вонгровці та Шпандаві, 1892 р. в Кротошині, Кобиліні, Берліні [Spiewak, wrzesień 1913, с. 12]. В результаті, у 1891 р. в населеному пункті Остров відбувся 4-й Співочий З'їзд за участю 13 діючих на той час осередків, після довгої дискусії було обрано комісію для створення Союзу Співочих гуртків Великого Князівства Познаньського. До складу комісії увійшли В. Чипіцький, С. Клепачевський Я. Чарновський, С.Тринковський. У 1896 р. Союз розділили на округи, а в 1900 р. цей поділ округів було змінено на 6. Наступний окружний з'їзд відбувся в 1906 р. у м. Берліні [Spiewak, wrzesień 1913, с. 13].

Проводили компаративний аналіз із подібними установами сусідніх держав, так під час З'їзду співаків у Львові, який відбувся 8-10 листопада 1913 р. представники делегації Співочих Гуртків Познанщини констатували: «З жалем

визнаємо, що в мистецтві наші Гуртки далеко відстають від Галичини. Перебуваючи у Львові, ми намагалися зрозуміти місцеві співочі традиції і з'ясували, що місцеві співочі колективи складаються лише з міської інтелігенції, артистів-музикантів, артистів-співаків, людей з музичною освітою» [Spiewak, grudzień 1913, с. 8]. З огляду на дані рядки, можна дійти висновку, що перевагою галицьких співочих об'єднань був якісне наповнення, до гуртків належали люди із фаховою освітою, професійні музиканти та співаки на відміну від аматорів-членів познанських співочих гуртків.

3. З'їзди, конкурсні програми. XVIII Річні Загальні Збори Делегатів Союзу Співочих Гуртків відбулися цього року в Познані. Під час засідання голова товариства Дрвескі, в своїй промові, озвучуюючи огляд минулого року, зауважив що в складі організації є 43 гуртки, представлені 58 делегатами, до яких належали: Острів, Кремпа, Одоланув, Козьмін, Яроцин, Вілковія, Кобилін, Мієцька Гурка, Голєєвко, Равіч, Срем, Косцянь, Борек, Гостин, Познань, Єжице, Жьнін, Гданськ та інші [Spiewak, maja 1910, с. 3].

Заздалегідь планувалося проведення зборів співочих гуртків, так 24 червня 1910 р. відбулося засідання керівництва товариства, було ухвалено співочі з'їзди на рік, а саме: I округ в Одоланові – 3 липня, II округ у Вільковій – 26 червня, V округу в Сважендзі - 10 липня, VII в Мейській Гурце - 17 липня, XI округу в Жніні – 19 червня, XII округу в Шарлоттенбурзі - 19 червня [Spiewak, czerwiec 1910, с. 3].

Відбувалася і агітаційна робота, результатом якої були нові члени організації, нові осередки, так відповідно до історичної періодики: «На засіданні 14 червня 1910 р. керівництво прийняло до складу Товариства наступні Співочі гуртки: 1) Чемпін- приєднаний до 4 округу, 2) Роздражев і Башків приєднані до 3 округу. Паралельно рішенням керівництва були затверджені дати майбутніх співочих з'їздів: а) III округу в Коротишині - 24 липня 1910 р., б) IV округу – у Сремі – 14 серпня 1910 р. [Spiewak, lipiec 1910, с. 3].

Окружний з'їзд Співочих гуртків округу Бранденбург відбувся 19 червня 1910 р. Були виступи кількох районних гуртків: Чоловічі хори: 1. Берлін, пісня «Жайворонок і дзвін» – виконавець Ф. Кльоновський; 2. Ріксдорф, композиція «Пісня моряків» – виконавець Б. Дембінський; 3. Шонеберг, композиція «До пісні» – виконавець Б. Дембінський; 4. Берлін-Моабіт композиція «Яка велична наша постать» – Б. Дембінський; 5. Берлін, «Гармонія» композиція «Над могилою Оартулі»; 6. Шпандава. композиція «Вінок народних пісень» – виконавець Й. Галль. Вже через годину після закінчення виконання пісень голова журі у складі професора Краківської консерваторії Кароля Хофманна, композитора Люціана Камельського та мецената Болеслава Регенбрехта визначили переможців віддавши перше місце виконавцю із Берліну «Гармонії», друге місце виконавець із Шпандави [Spiewak, lipiec 1910, с. 5].

Ювілейна співоча зустріч у Бидгощі (район X) 31 липня 1910 р. В конкурсі брали участь учасники із Бидгощі-Галка, Бидгощі-Товариство Войцеха, Гневково, Іновроцлава, Коронова, Лабішина, Срема та Жніна. В результаті премію отримав рсередок із Коронова [Spiewak, wrzesień 1910, с. 5].

Шляхом публікації звернень до членів організації на шпальтах часопису «Шпєвак» керівництво акцентувало увагу, на тому що: «Відповідно до правил нашої організації, кожен осередок повинен щороку організовувати співочий з'їзд. Проте минулого року було проведено лише 9 районних з'їздів, а саме: в I окрузі в

Одоланові, в II окрузі у Вільковій, у III окрузі у Кротошині, в IV окрузі у Шремі, в V окрузі у Сважендзі, в VII окрузі у Міейській Гурці, в X окрузі у Бидгощі, в XI окрузі у Жніні, в XII окрузі у Шарлоттенбурзі». Отже, обов'язок щодо проведення співочих конкурсів абсолютно не виконувалось осередками, тільки трохи більше 10% осередків серйозно відносились до виконання данного пункту статуту товариства. Приймали участь в організованих з'їздах не велика частина учасників товариства, а саме: округ I: 6 осередків – 1 осередок проігнорував - Грабув, II округ: 8 осередків прийняли участь, 2 осередка проігнорували – Плешев, Котлін, III округ: всі 6 осередків проігнорували, IV округ: 5 кіл прийняло участь, проігнорувало 3 осередки – Борек, Гродзіск, Осечна, V округ: 8 осередків, проігнорувало 1 осередок в Манєво, VII округ: проігнорувало усі 6 осередків, X округ: 3 осередки, проігнорувало 1 осередок в населеному пункті Накло, XI округ: 5 осередків, 3 осередки проігнорувало – Голанч, Чарнкув, Рогожно, XII округ усі 8 осередків. Дану ситуацію в звітах коментувало керівництво: «райони III, VII та XII повністю проігнорували свої обов'язки. Цього не повинно бути, це хибне розуміння справи, їм слід згадати про деякі свої недопрацювання, щоб вони не повторювалися в майбутньому» [Spiewak, wrzesień 1910, с. 6].

Згідно історичної періодики особливістю підготовки гуртків до загальних з'їздів було інформування керівництва щодо своєї участі з додаванням тексту пісні польською мовою та німецько, так: «Щоб виробити точну програму З'їзду, закликаємо керівництво гуртків до 15 квітня повідомити, чи буде гурток брати участь у з'їзді, скільки членів, з якою піснею, текст пісні польською та німецькою мовами» [Spiewak, kwiecień 1912, с. 3].

1-й з'їзд співочих гуртків Верхньої Сілезії відбувся 19 травня 1912 р. До складу журі входили: секретар Союзу співочих гуртків К. Барвіцький, М. П. Брандіс, д-р. Ротек, Х. Ржепецька. Переможці за версією журі: 1 місце – Крулевська Хута – 140 балів, 2 місце – Радзжонкув – 123 бали, 3 місце – Юзефовіце – 121 бал, 4 місце – Глінка – 119 балів, 5 місце – Рацибуж – 117 балів. Рішенням публіки список переможців мав іншу конфігурацію: 1 місце – Велька Домбровка – 116 балів. 2 місце – Битом і Заленже – 112 балів. 3 місце – Богучіце – 110 балів. 4 місце – Німецькі Пекари – 106 балів. 5 місце – Меховіце – 101 балів [Spiewak, czerwiec 1912, с. 4].

Під час співочого з'їзду 9-го округу в Торуні 26 травня 1912 р., виступали чоловічі хори з населених пунктів Шимборже, Короново, Іновроцлав, Бидгощ, Гневково, Вільда, Торунь і Пакощ та змішані хори з Пакосчі, Лідзбарка, Шимбора, Бидгощі, Гневково, Іновроцлава. Доскладу журі входили д-р Стейнборн, М.Кришевська, К.Патер і д-р Вонсович. Згідно протоколу журі: «хори досить гарний темп мазурки занадто повільний, недостатньо чіткості, хороша вимова». Першу місце посів чоловічий хор з Короново (130 балів), друге – Бидгощ (125 балів), третє – Вільда (120 балів), четверте – Іновроцлав (115 балів), п'яте – Пакощч (79 балів). Серед змішаних хорів: перше місце – Бидгощ (124 бали), друге місце – Шимбор (115 балів), третє – Лідзбарк (99 балів), четверта – Іновроцлав (95 балів), п'яте – Гневково (88 балів) [Spiewak, czerwiec 1912, с. 6].

V окружний з'їзд у населеному пункті Ванне відбувся 14 червня 1914 р., під час якого відбувся конкурс хорового співу за підсумками якого відбулось нагородження переможців: 1 місце: осередок «Полонія з Гельзенкірхену, який набрав 116 балів, 2 місце посів гурт «Лютня» також із Гельзенкірхену. Серед

змішаних хорів, нагороди отримали наступні гуртки: 1 місце також «Полонія» з Гельзенкірхену, яка набрала 104, 2 місце гурт «Фаме» з населеного пункту Бульмке – 97 балів [Spiewak, sierpień 1914, с. 18]

Влітку 1914 р. відбувся окружний з'їзд в населеному пункті Бохум-Хофстеде. Оцінювали виступи професійне журі, яке складалося з Я. Войди, Ф. Машинського, М. Гійбенталя. Підсумком виступів було нагородження найкращих колективів. Перше місце посів колектив із осередку «Гармонія» з міста Ваттеншайд набравши 89 балів. Друге місце посів гурт «Галка» з міста Бохум набравши 86 балів. Третє місце – гурт «Лілія» з населеного пункту Герта – 85 балів. Результат з'їзду коментувало керівництво організації на шпальтах часопису «Шьпевак», зазначаючи: Сумно, але правда; було недостатньо агітації, через це і відвідувачів не стало більше, а тому готівки дуже бракує. Брак щирої зацікавленості з боку глядачів наражає районну касу на збитки» [Spiewak, sierpień 1914, с. 19]. Таким чином, увага була направлена на фінансову сторону концертів, на кількість відвідувачів, прибутки від продажу квитків не менше ніж на просування культури серед польської громади краю.

XII Співочий з'їзд у Берліні відбувся 26 липня 1914 р., результати виступів виглядали наступним чином: а) Чоловічі хори: 1 місце, гурт «Гармонія» з населеного пункту Дведолець – 84 бали, 2 місце «Цицилія» – 67 балів, 3 місце гурт із Шарлотенбургу з 63 балами, на 4 місці гурт із Шпандави – 61 бал, на 5 місці гурт «Галка» з 60 балами; б) мішані хори: 1 місце «Цицилія»- 86 балів; 2 місце гурт «Гармонія» з населеного пункту Сивий кінь – 83 бали, гурт з Шарлотенбургу – 71 бал, гурт із Шпандави набрав – 67 балів [Spiewak, 1914, sierpień, с. 20].

З'їзд співочих гуртків у місті Торунь відбувся 23 червня 1920 р., у номінації чоловічий хоролий спів отримали нагороди: 1 місце здобув гурт «Лютня» з Вонбжежно з піснею «Де мій дім», 2 місце посів гурт «Лютня» з Хелмжі за піснею «Розтягніть вітрила». В категорії мішаних хорів 1 місце також посів гурт «Лютня» з Торуня, за піснею «Гімн Республіки», 2 місце спосів гурт «Лютня» з Хелмжі за піснею «До хат» [Spiewak, wrzesień 1920, с. 7].

В вересні 1920 р. в осередком в Познані був прийнятий черговий з'їзд товариства, присвячений 10-річчю існування гуртку «Шопен». Як зазначено в історичній періодиці: «За понад 6 років, тобто від останнього X Співочого З'їзду в 1914 р., життя на співочій ниві завмерло, бо крім скромних концертів окремих гуртків, не можна було влаштувати жодної більшої маніфестації». На заході виступили чоловічі хори: з Познаня із піснею авторства Лахмана «Дві доли», гурт з Халка-Єжице з піснею авторства Суржинського «Матроська пісня», гурт «Гармонія» з піснею «Вечірня пісня» авторства Монюшко, гурт «Монюшко» з населеного пункту Зегже з піснею «На добраніч» авторства Огурковського, хор з Познаня з піснею «Шинкаречко» авторства Б. Дембінського. Чотири гуртка виступали з категорії жіночі хори, а саме: гурт «Гармонія» з піснею «Свята скрипка» авторства Крацера-Жуковського, гурт «Шопен» з населеного пункту Вільда з піснею «З весною» авторства Даниша-Барткевича, гурт з населеного пункту Староленка «На долині» авторства Демінського. Нагороди в межах конкурсної програми отримали в номінації чоловічих хорів наступні гуртки: 1 місце гурток із Познаня отримавши 115 балів; 2 місце гурт «Монюшко» з Зегже 71 бал. В номінації жіночий хор 1 місце отримав гурток «Галка» з населеного пункту Єжице – 88 балів. У категорії мішаних

хорів 1 місце посів гурток «Галка» набравши 111 балів за виконання пісні «Перша пісня» авторства Янсена; 2 місце гурт «Гармонія» набравши – 100 балів за «Сільську серенаду» авторства Монюшко, 3 місце гурт із Староленки з піснею «Вісла» авторства Новаковського [Spiewak, wrzesień 1920, с. 8].

4. Внутрішня діяльність (адміністрування, фінансові показники). На початку 1909 р. організація, впевнено крокуючи вперед, налічувала вже 69 членів, протягом 1909 р. приєдналися ще 15 суб'єктів, в результаті чого список організації виріс до 84 гуртків-учасників. Водночас, в звітній документації зазначалося, що: «об'єднання заснована в 1892 р., мала всього 12 членів-гуртків у перший рік, у 1901 р. приєдналося одразу 7 нових гуртків, а минулий рік перевищив усі з них, тому що це принесло нам 15 нових кіл і до союзу приєдналися такі міста: Мельжин, Стшалкув, Торунь, Віткув, Великий Славськ, Корнік, Гданськ, Сераковіце, Лабішин, Нове място, Гневкув, Якшице та Жнін [Spiewak, październik 1917, с. 4].

Проте зростання інтересу до членства в організації мало лише номінальний характер, маючи на практиці значні проблеми, так згідно історичної періодики: «Ми налічуємо 84 гуртки, з яких 60 живуть і розвиваються, 17 процвітають, 7 «сплять сном праведних». Проблема наших гуртків – брак талановитих диригентів. У 50 гуртках диригент входить до складу Правління. У 50 гуртках є платний диригент, а в 34 він проводить уроки безкоштовно. Оплата праці дуже різноманітна, від 40 марок на рік починаючи до максимальних 720 марок на рік у осередку в м. Берлін» [Spiewak, październik 1917, с. 5]. Зважаючи на це, можемо констатувати, що попри масштабування мережі осередків організації, росту кількості членів, якісна складова виконавців була не завжди на належному рівні, центральна персона в процесі профільних занять – диригент, мав часто неналежний рівень оплати праці, або працював за сумісництвом, що в свою чергу надавало роботі в стінах організації лише факультативний характер.

В травні 1910 р. на засіданні організації піднімалося питання, щодо кількості учасників гуртків, так дані для аналітики базувались на інформації надісланої від 67 осередків, водночас від 17 гуртків проігнорували свій обов'язок. Так, 67 гуртків нараховують 1905 активних членів і 1902 неактивних членів, разом 3807 членів. Найбільшу кількість членів налічували наступні гуртки: Познань – 258 осіб, Берлін – 191 осіб, Єжице – 186 осіб, Острув – 134 особи, Срем - 126 осіб, Яроцин -113 осіб, Гнезно – 90 [Spiewak, 1920, с. 9].

Велика увага зверталася на дисципліну сплати членських внесків, згідно в звітності товариства від травня 1910 р. зазначалося, що: «пришвидшився розрахунок по внескам, адже ця заборгованість заважає нормальному розвитку нашої організації». Пов'язували дефіцит коштів із затримками в реалізації планових заходів організації, зазначаючи: «Наші гуртки видати новий збірник пісень, але брак готівки не дає нам думати про це. Одним із методів боротьби із несплатою обов'язкових платежів було афішування боржників на шпальтах офіційного часопису. Так, за 1910 р. внески не сплатили наступні гуртки: Острув, Великий Славськ, Одолянув і Торунь. За 1909 р. заборгували гуртки: Косцян, Мілослав, Борек, Пневи, Гродзиськ, Гневкув, Рогозько, Победзиська, Жеркув, Пржигодзіце, Лопенно, Славошев, Жабіково, Равіч і Кротошин – 15 гуртків. За 1908 р. та 1909 р.: Накло, Шарлоттенбург, Дольськ, Голянч, Львовек, Голсєвко, Котлін, Грабув, Плешев, Шамотули, Осечна, Короново та Ріксдорф – усього 15 гуртків [Spiewak, maj

1910, с. 7]. Таким чином, тенденція до несвоечасної сплати мала сталий характер і наближалася до чверті членів організації, що безперечно негативно впливало на фінансові можливості організації та на перспективи розвитку.

Бюджет організації в червні 1910 року отримав частину заборгованості від осередків. Так, відшкодував заборгованість за 1908 р. і 1909 рр. – осередок в населеному пункті Крушвиця; за 1909 р. – Жабіково та Победзіска, за 1910 рік - Острів, Великий Славськ, Віткув, Короново та Крушвиця. Залишилися заборгованості: за 5 років у 2 гуртків, за 3 роки у 2 гуртків, за 2 роки у 12 гуртків і за 1 рік у 17 гуртків [Spiewak, czerwiec 1910, с.4]. Таким чином, заборгованість мала тимчасовий характер, регіональні центри намагалися позбутися боргів, особливо довготривалих. Переважна кількість боргів була за останній 1-2 роки.

У травні та червні 1910 р. розраховувалися по своїм заборгованостям за часопис «Шьпевак» наступні осередки у населених пунктах: Львів – сплативши 74,00 марки, Бидгощ – 9,60 марок, Гостин – 5,45 марок, Пневи – 26,90, Мілослав – 12,00, Лопенно – 22,70, Короново – 6, Чемпін – 4,40, Шимбор – 1,65, Берлін – 292, Крушвица – 30,80, Кобилін – 10,20 [Spiewak, czerwiec lipiec 1910, с. 5].

Керівництво організації наголошувало на відсутності платіжної дисципліни, так і звітах товариства за вересень 1910 р. зазначалося: «25% чистого прибутку осередку припадає на загальну касу товариства, проте незважаючи на те що перші регіональні з'їзди відбулися ще в червні – лише осередки з населених пунктів Жнін (XI округ) і Сварждз (V район) надіслали частку прибутку» [Spiewak, lipiec 1910, с. 3].

Станом на вересень 1910 р. розраховувалися за борг по внеску в загальну касу товариства: Лабішин, Кобилін і Лопієно. Вступні внески сплатили: осередки в місті Гневкув (район XI), Слупія (район VII), Глувна (район V), Оплату заборгованостей за підписку на часопис «Шьпевак» здійснили осередки в Торуні та Познані – по 20,00 марок, Славошев – 12,00 марок, Гнезно – 11,00 марок, Вількова – 21,20 марок, Лопічно – 5,70 марок [Spiewak, lipiec 1910, с. 6].

Розрахунки за грудень 1911 р. виглядали наступним чином, вступний внесок було сплачено осередком в населеному пункті Глушина. Заборгованості по внескам сплатили Жеркув (за 1910 р. і 1911 р.) – 34,00 марок, Шьрем (1911 р.) – 66,50 марок. Підписку за часопис «Шьпевак» сплатили: Короново – 3,60 марки, Пшигоджице – 2,55 марок, Глушина – 4,00 марки, Бидгощ – 9,00 марок, Берлін – 56 марок, Ноймюль – 9 марок, Шверін-Ройксель – 6,60 марок, Дуйсбург – 9,60 марок, Роздражев – 5,40 марок, Львувек – 12,00 марок, Гебенкірхен – 9,00 марок [Spiewak, styczeń 1912, с. 2]

17 грудня 1911 р. відбулося засідання адміністрації Товариства, під час якого було розглянуто та ухвалено наступні питання:

1) скарбнику дозволяється мати на своєму місці не більше ніж 300 марок із грошей Товариства, решта зберігається на поточний рахунок в Банку промисловців у Гельзенкірхені;

2) осередки, які бажають отримати відповідь на будь-яку кореспонденцію, повинні надіслати у листі поштову марку;

3) осередки, які бажають мати на власних зборах референта повинні звертатися до голови організації д-р Слмлинного всю іншу кореспонденцію веде секретар д-р Хориза [Spiewak, styczeń 1912, с. 4].

Вступні внески сплатив новий осередок в м. Остроруг. Забаргованість по внескам сплатили - Гневкув за 1911 та 1912 рр. (30 марок), Остжешув за 1910 р. та 1911 р. (77,50 марок), Жельона Вешь 1912 р. (8 марок), Янувець 1910 р. та 1911 р. (20 марок), Жабліково 1911 р. (7,50 марок). Сплати за часопис «Шьпевак» в поточному місяці здійснили осередки населених пунктів: Тшемесно 36,05 марок, Реклінхаузен – 18,00 марок, Гневкув – 3,60 марок, Лангендрахер – 3,60 марок, Слупіа – 3,60 марок, Победзіска – 19,80 марок, Остжешув – 68,55 марок, Костшин – 2,35 марок, Длон – 1,80 кв.м, Вільда – 7,50 марок, Гельзенкірхен – 3,20 марок, Кробія – 3,60 марок, Ольшова – 2,70 марок, Содінген – 9,00 марок, Гертен – 15,00 марок, Рауксель – 12,00 марок, Обергаузен – 8,00 марок, Ессен – 14,20 марок, Марксло – 7,60 марок, Герне – 9,40 марок, Вітково – 1,80 марок, Броди – 2,55 марок, Ноймюль – 12,00 марок, Корнік – 16,05 марок [Spiewak, kwiecień 1912, с. 3].

В червні 1912 р. сплатив вступні внески осередок з Буковіць. Регулярні внески сплатили: осередок з Рогозно – (10,60 марок), з Шамотул (26,00 марок), з Добжиця (19,75 марок), з Вільди (20,00 марок). Сплату абонементу на часопис «Шьпевак» сплатили Жеркув – 16,50 марок, Голейвко – 10,20 марок, Реклінхаузен – 30,00 марок, Хохлармарк – 11,00 марок, Шамотули – 4,05 марок, Ваттеншайд – 1,90 марок, Менгеде – 3,60 марок, Берлін – 31,50 марок, Гельзенкірхен – 6,00 марок [Spiewak, czerwiec 1912, с. 3].

10 грудня 1912 р. відбулося засідання Товариства, на якому було розглянуто низку питань, до яких входило: а) прийняття до складу Товариства осередок у населеному пункті Любаш та Волштин, б) Три кола були звільнені від частина внесків у відповідь на відповідні заяви, в) була оголошена інформація секретарем Товариства щодо публікації «Збірника пісень» для змішаних хорів: «за результатами конкурсу з 36 пісень, члени журі обрали 20 найкращих для розміщення в збірнику. Витрати публікації становитимуть 6000 марок [Spiewak, styczeń 1913, с.4].

Станом на 28 грудня 1912 р. внески були сплачені осередками в Лешно – 25,00 марок, Чарнков – 17,00 марок, Дольськ – 23,50 марок, Бидгощ – 32,00 марок, Накло – 15,00 марок, Короново – 20,00 марок, Голєєвко – 34,50 марок, Коберно – 20,00 марок. Рахунок за щомісячну підписку на часопис «Шьпевак» в грудні сплатили осередки в Ротхаузен – 7,20 марок, Крушвіца – 25,00 марок, Кротошин – 14,60 марок, Козловагура – 8,80 марок, Оберхаузен – 6,00 марок [Spiewak, wrzesień 1913, с. 4].

Історична періодика свідчить про 15 січня 1913 р. було оголошено звернення адміністрації організації до учасників, де зазначалося, що всі осередки мають: «надіслати список членів свого правління із точною адресою та звіт про їхню річну діяльність. Також було вирішено, що в гуртках, з кількістю членів до 50 осіб, обов'язки делегата має виконувати голова осередку. Також наголошувалось вчергове, що гуртки зобов'язані підписуватись на часопис «Шьпевак» так, як: всі повідомлення і рішення, будуть оголошуватись лише в часописі «Шьпевак» і ми не надсилатимемо запрошень на збори поштою» [Spiewak, wrzesień 1913, с. 5]. Отже, керівництвом було прийнято контroversійне рішення, яке було направлене на тотальну підписку на часопис, поглядаючись на припущення в створені ситуації вимушеності з боку осередків долучитися до видання організації, водночас існувала загроза ще більшого ігнорування з їздів, через відсутність хоча б поштового запрошення.

Вказує на плідну роботу і статистика зборів за 1912 р., в якому було проведено чотири загальні збори делегатів рсередків із середньою кількістю 72 делегати, представників 66 осередків, засідань адміністрації Товариства відбулося 11, відбулася 1 конференція деригентів. Організовано було третій Загальний з'їзд співаків, бухгалтерський курс і урочисте свято на честь Скарги, Красінського, Крашевського і Коллонтая. На початку року Товариство налічувало загалом 84 гуртки із 3000 членів, протягом року приєдналося 5 нових осередків, два осередки «Міцкевича» та «Лілія» із Гельзенкірхені об'єдналися в одне під назвою - «Полонія». Два осередки призупинили свою діяльність через відсутність волонтерів і диригента: «Ванда» із Бохума та «Галка» з Діссельдорф-Герресхайма. В результаті з приєднанням нових осередків Товариство стало нараховувати вже 87 гуртків з 3214 членами, у тому числі 2153 співаків. На часопис «Шьпевак» підписано 60 осередків із загальним накладом в 708 примірників. Активно комунікували із членами адміністрація організації засобами поштового листування, так в 1912 році секретар опрацював 1037 кореспонденції, 286 листів опрацював голова товариства, заступник секретаря та скарбник опрацювали разом близько 800 листів від членів організації [Spiewak, wrzesień 1913, с.5], таким чином загальна кількість оброблених звернень сягнула 2000 листів.

Прибуток Товариства 1912 р. становив 5283,61 марок; витрати – 4795,17 марок, як результат в касі в 1913 р. було 488,44 марок. Крім того, організація має товарно-матеріальні цінності на суму 675 марок. Як свідчать звіти товариства: «Величезні кошти були витрачені головним чином на організацію загального з'їзду осередків в дуже тяжких умовах. Також на фінансування захисту осередків в судових процесах [Spiewak, grudzień 1913, с. 5]. Отже, з огляду на інформацію з даного фрагменту, можемо зробити висновок, що організація займалася фінансуванням юридичної підтримки своїх членів, виділяючи на даний напрямок діяльності значні суми коштів.

Наймолодшим станом на 1920 р. був осередок у Верхній Силезії з центром в м. Битом. Головою осередку був М. Вольський, секретар Й. Знінська. Для порівняння Для порівняння у 1914 р. Союз співочих гуртків на Познанщині налічувала 132 осередки, у 1920 р. – 155 гуртків – що склало 15% зростання. осередок співочих гуртків у Верхньої Силезії мав у 1914 р. 59 гуртків, а в 1920 р. – 279 гуртків, що демонструє зростання в 472 % [Spiewak, grudzień 1920, с. 6]. Подібна статистика свідчить про значну зацікавленість до організації в регіонах, які до 1918 р., року здобуття незалежності знаходилися в складі іншої держави.

Стан платіжної дисципліни в 1921 р. лишався на незадовільному рівні про що свідчить звітність Товариства за квітень 1921 р., так: «Незважаючи на неодноразові нагадування, все ще є заборгованість за довоєнні роки. З метою афішування боржників було опубліковано списки в часописі «Шьпевак», відповідно до якого: округу I – 7 гуртків, що мають заборгованість по внесках за попередні роки II округ – 8 гуртків, 3 округ – 6 гуртків, з 4 округу – 3 гуртки, з 5 округу – 2 гуртки, з 6 округу – 2 гуртки, з 7 округу – 4 округи, з 8 округу – 5 гуртків [Spiewak, wrzesień 1921, с. 8]. Таким чином, ігнорування своїх обов'язків було масовим явищем, борги сягали ще довоєнного періоду і ситуація не покращувалась навіть на 3 рік незалежності Польщі.

Висновки. Таким чином, союз в останньому десятилітті передуючого здобуттю державної незалежності Польщі своєї діяльності систематизував розрізненні локальні співочі колективи Великого князівства Познанського, об'єднав під єдиним управлінським центром польську інтелігенцію, сформував потужний осередок підтримки польської культури на землях німецької імперії. Основним інструментом популяризації польської пісні в регіоні були конкурси хорового співу, які були покликані з одного боку до комунікації представників співочих гуртів краю, з іншого боку до продовження польської співочої традиції, створенню нових пісень польською мовою та музикальних композицій.

Список використаних джерел та літератури / Reference

- Przybylski, J., 1980. Warunki rozwoju i zadania ruchu śpiewaczego w Bydgoszczy w latach 1883 – 1920, *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy. Studia z Wychowania Muzycznego, 1*, 24-25. [in Polish].
- Spiewak, 1 czerwca 1910. [in Polish].
- Spiewak, 1 czerwca 1912. [in Polish].
- Spiewak, 1 grudnia 1913. [in Polish].
- Spiewak, 1 kwietnia 1912. [in Polish].
- Spiewak, 1 kwietnia 1921. [in Polish].
- Spiewak, 1 lipca 1909. [in Polish].
- Spiewak, 1 lipca 1910. [in Polish].
- Spiewak, 1 maja 1910. [in Polish].
- Spiewak, 1 sierpnia 1914. [in Polish].
- Spiewak, 1 stycznia 1912. [in Polish].
- Spiewak, 1 stycznia 1912. [in Polish].
- Spiewak, 1 stycznia 1913. [in Polish].
- Spiewak, 1 stycznia 1922. [in Polish].
- Spiewak, 1 wresznia 1913. [in Polish].
- Spiewak, 1 wresznia 1920. [in Polish].
- Spiewak, 1 wrzesnia 1910. [in Polish].
- Statut Związku Kół Śpiewaczych Polskich na Wielkie Księstwo Poznańskie, 1892. Poznan. [in Polish].
- Wiechowicz, S., 1963. *Z przemówienia na Zjeździe Wydziałów Pedagogicznych Wyższych Szkół Muzycznych, „Ruch Muzyczny”, 24.* [in Polish].
- Wójciak, J., 1991. *Oświata, kultura i sztuka w latach 1850 – 1914. [w:] Historia Bydgoszczy, t. I do roku 1920, Warszawa-Poznań.* [in Polish].

**UNION OF SINGING GROUPS OF POZNAN (1909 – 1921):
PRACTICAL ASPECTS OF THE ACTIVITY**

Mykola Prykhodko

Candidate of Historical Sciences,

Doctoral student of the Department of World History and Archeology,

Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv

Abstract. *The article examines the process of functioning of the association of Polish singing groups of the Poznań region of the German Empire. The reasons, process and directions of activity of the singing circles of Poznań Region in the first quarter of the 20th century were studied. The areas of activity of the Polish singing movement in the region are analyzed. internal administrative and financial work of the association. The prerequisites and main reasons for the consolidation of separate Polish collectives into a single structure are followed. The practical implementation of the society's tasks – choral singing competitions – is highlighted.*

Key words: *public movement, civil society, cooperation, mutual aid, Poland.*